

Ч. 10. Видавництво ім. А. Бончевського. Рік II.

С Л О В О

А. К.

Житє, Зарібки, Організації і т. и.
в Пол. Державах.

1905.

З ДРУКАРНІ „СВОБОДИ“ 209 LINDEN STR., SCRANTON, PA.

ВИДАВНИЦТВО ІМ. АНТОНА БОНЧЕВСКОГО.

Жите, Зарібки,

Організації і т и.

в Пол. Державах.

~~~~~ Написав А. Н. ~~~~~

1905.

З друкарні „Свободи“ Линден стр., Скрантон, Па.

Кожда дитина, котра тільки що починає мислити, бачить на світі між людьми дві річі: бідність і богатство. І так одні люде бідні, другі богаті; одні краї бідні — другі богаті.

Чим різняться ся люди бідні від богатих? Вони не різняться ся звичайно ні здоровлем, ні красою, ні силою, ні добротою — а різняться ся вони одною річю. Богаті мають капітали, бідні мають тільки робучі руки. Богаті живуть зі своїх капіталів — бідні з робучих рук. Що то суть капітали?

До капіталів належать: земля, будинки, машини, зваряди, дороги і т. и. До капіталів треба зачислити також науку, освіту і розум.

Чим хто більше має тих капіталів тим легше він живе. Хто капіталів має мало, або цілком не має, той мусить найматись у тих, що мають капітали — у капіталістів за робітника і такий чоловік живе з праці своїх рук, або з праці свого розуму, — з науки.

Кождий з вас знає, що в Старім Краю капіталів дуже не багато. Головним капіталом там

земля. Але на тій землі там так багато людей, так густо, що нема вже на ній місця. Тому люди, що мають там дуже мало капіталу, то є землі, мусять вандрувати в чужі краї. Так само мусять емігрувати ті, що мають тільки робучі руки, бо краєві малі капітали не можуть дати тим людям зарібку.

Се є причина, чому люди зі Старого Краю емігрують. Там мало капіталів, і там треба мало робучих рук, а тих робучих рук є там багато. Кому се не ясно, нехай роздумає над слідуєчим:

Богатство Сполучених Держав Америки вносить 94.3000 мільонів, богатство Росії вносить 32.125 мільонів.

Подумайте, що в Сполуч. Державах Америки усіх людей є 76 мільонів, а в Росії їх є 106 мільонів.

З того бачите, що на одного чоловіка припадає пересічно в Сполуч. Державах 1235 доларів, а в Росії 303 дол.

Бачите в Старім Сьвітї за мало капіталів а за багато людей, в Новім наеоборот.

Що до людей, — то роздумайте над слідуєчим: В цілій Європі є людей 394 мільонів, а в Сполучених Державах 76 мільонів.

На 1 квадратову милю припадає в Сполуч. Держ. 21 людей, в Європі 103 людей.

З того видите, що в Сполуч. Державах є ще багато місця, і тому ясно, чому до Америки така сильна еміграція.

Чи еміграція зі Старого Краю устане? Коли ви читаєте галицькі газети, то бачите, що тамті вчені люди стараються спивити еміграцію, кажучи, що будуть підносити промисл в Краю.

Що про те думати?

По перше, що приріст людей є далеко швидший як приріст капіталів, в наслідок чого люди або мусять гинути від нужди, або емігрувати. Друге, приріст капіталів в нашім краю не може бути і на будуче великий, бо земля там не має богатства підземного. — а ні угля, ні желіза, ні инчих металів, тому там ні майни не розвинуть ся, ні фабрики. По третє — навіть богаті і цивілізовані краї Європи не годні виживати усіх своїх людей і тому приріст населеня мусять і з тих країв в части емігрувати.

Так отже треба нам знати: 1), що ще багато наших крєвних і знакомих прибуде до нас до Америки, як не нині то завтра; 2), що нема нам чого вертати до Старого Краю в загалї, бо будемо мусеїли для дітей наших шукати знов дороги за море.

Коли так річи стоять, то добре буде нам

обзнакомитись ближше з Америкою, бо то земля, котра має живити нас і наших дітей.

Коли я буду говорив про Америку, то буду говорити головно про капітали і зарібки, бо то для нас найважнїйше.

Зачну оглядом питањя, чому ту великі зарібки і чи вони дійсно великі.

Неодин може чув, що в Сполуч. Державах є ще багато землі незаселеної, дівичої, а именно: 1,032 мільони акрів. Та земля є ще публична, до нікого не належить (*area unappropriated and unreserved or reserved*). Але і та земля, котра вже має властителей і вже стоїть під плугом, є ще молода, не виссяна, бо до Америки люди доперва недавно почали в більшій числі напливати. Ще в 1800 р. було в Америці усього 5 мільонів людчїй. З того ясно видно, що та земля дуже плодovита, урожайна; вона паринувала від початку сьвіта.

Подумайте тепер, що на ту землю прийшли люди з найкультурнїйших країв Європи: — Англії, Франції і Німеччини і почали єї управляти. Ви зрозумієте, що та земля плодovита, зрошена потом розумного Європейця мусїла давати величезний дохід, далеко більший, як в Європі.

Подумайте дальше, що під землею криють ся великі богатства угля, нафти, желїза і инчих

металів, котрих ніхто не рухав. Підчас коли в Європі усі ліпші копальні вже перешукані, тут ні. Ви зрозумієте, що робітник, європейський, коли він прийшов до Америки — міг далеко більше за день добути пожиточного мінералу ту, як там. Всякий пійме, що ту один чоловік годен за день добути з землі 4 або й 10 разів більше добра, чи то яко майнер, чи яко фармер — як в Європі. Так обясняє ся великий зріст богатства і капіталістів і зарібки робітників.

Капіталіст в Америці каже до робітника: я тобі дам найрозмайтші і найліпші машини коли ти тільки вмієш коло них ходити, а ти тими машинами ори, скороди, сїї, потім збирай і молоти цілі лани, а доходом поділимось. Капіталіст в Європі, прим. в Росії, каже до робітника: Я машин не маю, а як які є то лихі; ти не вмієш коло них ходити, бо й я не вмію; лінше возьми серп і рискаль і роби. Засади картофлю то буде горівка і закуска. Тобі за роботу буде пятадцять око горівки і пятадцять бараболя. Як ти не хочеш, то иди на печ і лежи, а я робітника дістану.

Після рапорту „Бюра Праці“ в Масачусетс пересічний дохід одної робітничої родини (1902 р.) виносив 450 до 1200 долярів на рік, так, що середний загальний заробок середної робітни-

чої родини можна класти на 700 до 800 долярів.

Щоб однако мати повне поняття про те, як живуть робітники, треба навести, що коштують продукти сирі на місці. Це показує слідуєча таблиця:

РІК 1902:

Мука пшенична, бочка, 4.69 дол.

Мука житна, фунт, 0.03 дол.

Риба, фунт, 0.10 дол.

Фасоля, кварта, 0.10 дол.

Маляси (molasses), галон, 0.49 дол.

Мило звичайне, фунт, 0.05 дол.

Яловична, фунт, 0.17 дол.

Баранина, фунт, 0.16 дол.

Свинське м'ясо, фунт, 0.14 дол.

Масло, фунт, 0.30 дол.

Сир, фунт, 0.16 дол.

Бараболя, бушель, 1.14 дол.

Молоко, кварта, 0.06 дол.

Яйця, 12 штук, 0.21 дол.

Уголь, тона, 6.65 дол.

Чотири комнати, місячно, 12.14 дол.

Шість комнат, місячно, 19.30 дол.

Харч, тижнево, 3.50 дол.

З того видно, що артикули сирі по часті доросші як в Європі, загалом на яких 30 прц., але цілком не так дорогі як говорять ті, що

кажуть, що то що в Австрії, 1 зр. то в Америці 1 доляр. Люди взяли собі той способ говореня зі слідуючих причин:

Середний заробок селянина в Галичині і Росії 10—30 кр. в зимі, а 20—100 кр. літом.

Тут заробляє „зарібник“ („laborer“) як зима так літо гроші значні, 1—2 долярів, а „робітник“ („workingman“) 2 — 4 доляри в день, коли має роботу.

В наслідок того наш чоловік в Америці чуючи гроші в кипені, не числять ся з ними так дуже і лекше видає одного доляра, як в краю 10 кр. Але вартість доляра таки е 2.50, а відчисливши більшу дорожню як в краю, на 30 прц., остане вартість его дійсна около 1.80 зр.

Я подав повиспі таблички зі стейту Маса-чусетс.

РІК 1899 :

В стейтах :	Платня місячна		Платня денна		Платня денна	
	без харчу	в харчем	без харчу	в харчем	не в жнива	в жнива
Vermont	26.36	17.65	1.74	1.41	1.30	1.00
Pennsylvania	21.74	13.84	1.51	1.20	1.15	0.84
North Carolina	11.96	8.05	0.94	0.79	0.60	0.46
Texas	17.54	12.41	1.16	0.93	0.90	0.68
Iowa	26.33	18.38	1.75	1.47	1.40	1.11
Oregon	29.64	21.09	1.82	1.47	1.35	1.00

Повисша таблицка показує нам, кільки беруть зарібники по фармах в різних стейтах (після: United States Bulletin of Department of Labor No. 29).

Цікавою може буде слідуюча таблицка, що показує зарібки жінок і мущин з 1900 р. в 87. індустріях Масачусетс. Вона показує чого сподівати ся нашим людям, котрі прибувають на зарібки.

З кожних 100 жінок зарабляли тижнево:		З кожних 100 чоловіків зарабляли тижнево:	
17 жінок	5.00 дол.	4 чоловіків	5.00 дол.
16 „	5.50 „	4 „	5.50 „
20 „	6.50 „	7 „	6.50 „
15 „	7.50 „	10 „	7.50 „
12 „	8.50 „	14 „	8.50 „
9 „	9.50 „	16 „	9.50 „
7 „	11.00 „	18 „	11.00 „
3 „	13.50 „	14 „	13.50 „
1 „	17.50 „	4 „	17.50 „

Розуміє ся, що наш руский робітник, яко найгірший бере найнищу платню.

З того усього бачимо, що в Америці загалом платять добре за роботу. Треба лиш, щоб чоловік був здоров і не попав під машину, бо робота загалом дуже тяжка і о припадок цілком нетрудно; тому люди нераз нарікають на гірку долю.

Поставлю тепер питане, як робітники тут живуть і де дівають гроші. Після Goulda, котрий порівнує, як їсть найліпше платний робітник Європи (Німеччини, Англії і Франції) з тим, як їсть робітник Америки виходить таке:

Коли європейський робітник з'їв:

33 фунтів	м'яса,	то	американський	100 фунтів
50	„ товщи	„	„	100 „
85	„ яєць	„	„	100 „
100	„ масла	„	„	100 „
100	„ муки	„	„	100 „
175	„ бульби	„	„	100 „
25	„ цукру	„	„	100 „
85	„ кави	„	„	100 „

З того бачимо, що американський робітник великий прожора. Він багато поїдає м'яса і цукру, а не любить бульби.

Понеже дуже цікаво знати, що заробляють робітники в Америці в порівнянню з робітниками в культурних краях Європи, то я наведу слідуєчу таблицку з Bulletin of the Department of Labor 1898. З неї буде видно, чому робітники навіть з культурних країв емігрують до Америки.

Платня в доллярах.

Зап'яте:	Получені Держави	Англія	Париж (Франція)	Лієж (Бельгія)
Ковалі	2.43	1.52	1.71	0.89
Ковальські поміч.	1.52	0.89	0.99	0.53
Котельники	2.56	—	1.64	0.75
Їх помічники	1.53	1.38	0.96	0.64
Теслі	2.52	1.58	1.55	0.81
Желіз. кондукт.	4.03	—	—	—
Ліярники желіза	2.00	—	1.06	0.47
Зарібники	1.45	—	0.96	0.52
Машиністи	2.41	1.50	1.38	0.68
Каменярі	3.20	1.68	1.54	0.71

Ми писали, що робітники в Америці багато їдять. Придивім ся чи багато пють. Слідуюча таблиця показує кільки в яким краю випивають алькоголічних напоїв *) пересічно на одну голову:

Рік 1900 :

	ґалонів		ґалонів
В Австрії	2.08	В Швайцарії	2.76
„ Бельгії	2.83	„ Данії	2.43
„ Канаді	0.52	„ Голандії	1.00
„ Франції	3.56	„ Уграх	1.50
„ Німеччині	2.08	„ Норвегії	0.52
„ Італії	2.30	„ Португалії	2.07
„ Нов. Зеландії	0.73	„ Іспанії	2.33
„ Росії	0.61	„ Англії	2.08
„ Швеції	1.16	„ Пол. Держав.	1.00

*) Подана скількість абсолютного алькоголю.

З того видимо, що Американці багато їдять але мало пють, хоть при добрім їдженю і пите не так дуже шкодить.

З тих зарібків і з того житя ви зрозуміли, чому сюди люди так напливають і ще довго будуть напливати. Найбільше людей приїздить сюда зі Старої Європі бо аж 814.000 в 1903 році. З прочих частей сьвіта прибуло лиш 43,000.

Після народів прибуло: Русинів 10.000, Таліянів 233.000, Поляків 82.000, Скандинавів 79.000 Словаків 34.000, Мадярів 27.000, Литовців 14.000, Японців 20.000, Айришів 35.000, Жидів 76.000, Греків 14.000, Німців 71.000, Фінів 19.000, Англійців 23.000, Хорватів 32.000, Чехів 10,000, а инчих народів менче як по 10.000.

З того бачите, що найбільше прибуває народів нам знайомих і близьких. Давніше обнимала еміграція головно Англійців, Французів і Німців. Тепер піде багато Славян. А треба знати, що еміграція з наших країв — з Австрії і Росії — тільки що почалась. Ми будемо бачити в невдовзі тисячі нашого народу з під московского царя в Америці і на то мусимо бути готові. Мусимо уміти їх привитати. За кілька років буде сюди прибувати людей говорячих такою мовою як ми, дуже багато, хоть і тепер цифра 10.000 е за мала і наших певно приїхало більше, але вони між Словаками, Уграми і Поляками.

Що до держав, з яких найбільше емігрують прибуло

з Італії	230.000
з Австрії	206.000
з Росії	136.000

Прочі прибули зі Скандинавії, Німеччини, Англії і инчих країв.

Цікаво знати, що кажуть Американці на тую імміграцію?

В відповіді на се питане треба зважити, кому з них імміграція корисна, а кому шкідлива. Отже корисна вона капіталістам, бо ті мають дешевого робітника. Кождий знає, що коли більше робітників, то менче платять за роботу. А що нашим робітникам ходить о те, щоб як найскорше здобати роботу і роблять дешевше, то капіталісти добрим оком дивлять ся на імігрантів.

Інакше дивлять ся на робітників наших тут уроджені робітники. Вони з'організовані в товариства і ті товариства диктують в певній мірі фабрикантам услівя праці. А ту з боку, з за моря являють ся робітники, що кажуть до фабриканта: „ми ,тобі будемо дешевше робити, як ті робітники, що тут родились“. Звідси ненависть до наших робітників.

Тепер розкажу, яка є політика тої держави,

яка є політика капіталістів, а яка робітників, якою отже має бути наша політика.

Щоб тоє зрозуміти, прошу розважити над слідуєчим: Ми сказали вище, що в Получених Державах на одного чоловіка припадає 1235 дол. Коли возьмемо, що родина складаєсь з чотирох до пяти людей, то на 1 родину в Америці повинно випасти около 5.200 дол. Тимчасом слідуєча табличка показує ось що:

Людей, що мають:	Число родин:	Разом:	На родину:
\$50.000 і вище	125.000	\$33.000 міл.	\$264.000
5.000—50.000	1.375.000	23.000 „	16.000
500—5.000	5.500.000	8.200 „	1.500
менче як 500	5.500.000	800 „	150
	12.500.000	\$65,000 міл.	\$5.200

Так бачимо з тої таблички, що майже увесь капітал, то є майже усі богатства згромаджені в руках богачів, котрих є дуже мало, бо усього 1,500.000 родин, а є 11,000.000 родин цілком бідних, котрі мають тільки свої робучі руки, а з капіталів хиба то що на собі і яке там дранте в хаті. Так на богача припадає 8 бідних. Богач жие з капіталів, а бідні своєю працею побільшують его капітали.

Але не конець на тім. Щоб можна як найбільші мати доходи, капіталісти злучились в великі товариства ріжного рода, котрі правлять

державою і мають усю силу в своїх руках. Та концентрація влади лежить в тім, що кілька великих компаній держать найбільшу часть маєтків краю під своїм зарядом і правлять державою як їм треба. Одна така Steel Corporation обіймає 9 мільярдів капіталу, то є одну два-найцятую часть усіх капіталів держави, а тою корпорацією править кілька директорів з Ракефелером на чолі. До тої компанії належить майже половина всіх доріг держави. Вона достарчує вугля і желіза; в її руках телеграфи, 5 компаній обезпеченя, преса, багато недвижимого майна, електрика, кабель і г. д.

Другою великою компанією суть банки з Морганом на чолі. Маєток тої компанії виносить 6 мільярдів.

Страшну силу творять трости, то є товариства, що лучать капіталістів на то, щоб усунути між ними конкуренцію і диктувати ціни купуючим. Тростів є 793 з маєтком 14 мільярдів.

Так отже богаті звязались в сильні союзи і диктують по часті права суспільности і бідним.

Щож на те біднота?

Біднота в Америці живе добре, хоть бідвість усе час від часу даєсь в знаки. Чоловік, що має хоть і невеликий капітал, може працювати чи то на землі, яко хлібороб, чи в склепі яко

власитель-купец чи в мануфактурі яко майстер. Робітник же, хотяй заробляє не раз значні гроші, є виставлений на революції, які потрясають капіталом, на самоволю капіталіста, і на конкуренцію зі сторони других робітників.

Тому запобігає по части лучене ся в могучі союзи праці — звані *trade unions* — юнії. Кожда галузь промислу і добування сирого матеріялу має такі свої організації. Ті організації стають до борби з капіталом і платня в Америці є не раз висша, як та, яка би була, колиб не було сих організацій.

Ті організації заключують з роботодавцями не раз так звані „*trade agreements*“. Є то умови між товариством робітників а товариством роботодавців. Найважнішою частию тих умов є те, що на час умови (звичайно на один рік) робітники з'обовязують ся не робити страйків, а роботодавці лакавтів, а усякі незгоди між обома сторонами полагаджує мировий суд з репрезентантів обох сторін.

Юнії мають звичайно так званих „*walking delegates*“ — ходячих делегатів. Суть се люди з поміж робітників, котрі їдуть з місця на місце і розсліджують хворобу, смерть, виплачують належитости забезпеченя, довідують ся чи роботодавець додержує умову, чи не приймає на роботу людей, що стоять поза юнії.

я ми і т. п. Він е так би сказати агентом юнії, посередником між єї урядом а членами.

Очевидно, що вони допускають ся часом злодійств, особливо в разі лихої контролі і беруть часами гроші від роботодавців, і намовляють робітників до того, що лихе для них. Але се лучаєсь рідко.

В найновіших часах, особливо в часах, коли повстало багато тростів, зросло число ювій у двоє. В деяких містах особливо в Середнім Западі вони так сильні, що віякий робітник, що не належить до ювій не може працювати. Вони змусили роботодавця, такому, що не має карти ювійної, не давати роботи.

Ті юнії організують також робітників, що не говорять мовою англицкою.

Через юнії робітники суть в силі підвиспити собі платню робучу не раз дуже значно.

В послідних часах зробили юнії ще один гігантичний крок наперед. Вони звязались в одну спілку, що звесь „The American Federation of Labor“. Початки тої організації сягають 1881 р. а тепер обнимає вона 114 національних ювій, а ті національні юнії містять в собі 23.500 льокальних ювій, з 2 міліонами членів.

Вони мають яких 250 місячних і тижневих газет, а газетою цілої Федерації е Federationist.

Добрим в тій Федерації е особливо то,

що вони не хочуть формувати своїх членів і організацій після одного взірця, а зіставляють усім автономію, хочаби тільки, щоб уся робуча кляса людей цілої держави була в одно з'організована, так як в одно з'організований капітал.

Так повстала організація робітників, котра очевидно при великій продукції вправді не змогла зарезервувати собі частини капіталів, але боді здобула значний заробок і не довгий день робучий. Той день робучий є у різних ремеслах такий :

В Стейті New York в 1901 році :

Заняте :	Платня:	Години:	Організація:
Пекарі	\$668	довгі	лиха
Голярі	572	„	„
Шевці	572	9—10	досить добра
Пивоварі	820	8	„ „
Мулярі	1092	8	сильна
Будівлянні зар.	656	8	лиха
Столярі	844	8	прегарна
Цигарники	548	8	декуда добра
Прикасчики і продавці	632	неправильні	лиха
Годинникарі	568	довгі	декуда добра
Прикрав. крав.	868	8—9	сильна
Кравці	440	9	прегарна

Заняте :	Платня:	Години:	Організація:
Складачі	824	8—9	сильна
Жел. кондукт.	984	неправ.	сильна
Кухарі	820	„	лиха
Електр. робіт.	868	8	сильна
Інженери	1.240	неправ.	„
Каменярі	900	8	„
Ковалі коней	938	неправ.	лиха
Ковалі будів.	924	8	сильна
Побілячі желіза	832	8	„
Що в пристанях	538	неправ.	„
Листоноси	936	8	„
Машиніста	712	9—10	досить добра
Малярі	868	8	декуда добра
Газетники	984	8	сильна
Помічн. газетн.	724	8	„
Моряки	560	неправ.	декуда добра
Роб. текстільні	496	довга	бідна

Так бачимо знова заробок різних ремесел в полученю з днем робучим і в звязи з організацією. Де сильна організація, там звичайно 8 годин праці і значний заробок.

Яко средства борби обох сторін вважаєсь страйк, лакавт, бойкот і блеклістінг.

Страйк є змова робітників — покинути роботу, щоб змусити капіталістів дати ліпші услівя праці. Богато говорить ся про те, що страй-

ки шкідливі для робітників. Тимчасом вони шкідливі можуть бути тільки в бідних краях, де багато робучих рук і де освіта робітників низка. Там же, де робучих рук в порівнянню з капіталом не загато і де освіта висока, там страйки майже усе позиточні. Про шкідливість страйків говорять тільки ті, котрим здаєсь, що плата робітників є в певній мірі ласкою роботодавця. Страти робітників і роботодавців здають ся великі, однак статистика виказує, що від 1881 до 1901 тільки 66 центів річно припало би більше чи то на робітника, чи то на роботодавця, колиб не було страйків. Однак страйки звичайно приносять робітникам користь.

Мічел обчислює (Organized Labor p. 393), що через страйк углярів 1902 р. додано робітникам яких 8 мільонів долярів. Коли однак конкуренція робітників значна, тоді страйк не доводить до добра. Подамо статистику страйків в Сполуч. Державах.

Страйки в Пол. Державах 1881—1901 р.:

Число страйків: 22.800; Робітники, що утратили роботу: 6.106.000; Як довго тревали (дні): 24; Заробок утрачений: \$258 мільонів; Поміч від організов. робітників: \$16.180.000; Утрата роботодавців: \$122.730.000; Удалось страйків: 51 на 100; Не удалось: 36 на 100, В части удало ся: 13 на 100.

Лакавти повстають тоді, коли роботодавці замикають самі фабрики, чи то щоб нищити страйкарів, чи то щоб ввести нові машини, чи то тоді коли інтерес йде зле, чи то, щоб нагромаджені товари мож лекше продати.

І лакавтів було від 1881—1901 р.—1905.

Бойкоти суть змови, щоб когось знищити. Бойкоти є „поєдинчі“ „simple“, коли звернені прямо проти немилої особи чи інституції, або „зложені“ „compound“, коли звернені проти тих, котрі підпирають немилу особу чи інституцію.

В кінець „чорні листи“ котрі таку страшну ролю грають в Німеччині, мають в Сполучених Державах невелике значіне. Суть то бойкоти робітників через фабрикантів. Є на пр. фабрикантам немилий робітник. От вони не приймають его на роботу, повідомляючи один другого, що той а той робітник є такий а такий.

Так організований капітал і праця і так робітники діїшли до значної сили і умовляють ся тепер з роботодавцями як рівні з рівними. Робітники стали тут силою, і тепер разяча кривда не може ім статись, так як на пр. в Галичині.

Недавно повстало нове Товариство, National Civic Federation, котре має на ціли порозуміне і полагоджене спорів між робітниками, а хлібодавцями. Воно вибрало комітет ексекутивний

з 36 членів з котрих 12 дають репрезентанти праці, 12 репрезентанти капіталу а 12 значні люди з поза Капіталу і Праці. Є то щось, якби сталий третейський суд, котрий покликаний обома сторонами має судити справи між Працею а Капіталом.

Крім того поодинокі держави Сполучених Держав, поустановлювали сталі Лави для рішення спорів між Працею а Капіталом, так звані State Boards of Arbitration зі силою посередництва і угоди, а Конгрес видав в 1888 р. Акт, поправлений 1898, котрий має на цілі посередництво. Очевидно, ті закони не мають великої матеріяльної сили, бо якже примусити мільярди Капіталу, або сотки тисяч Праці, але мають значну моральну силу.

Таким є жите і організація Капіталу і Праці в Сполуч. Державах.

Понеже в Америці як і де инде, багато є людей, що не мають майже ніяких капіталів, тільки живуть з праці рук і голови, тому треба піднести великий розвій американських товариств «секураційних». Число поліс виносило в Сполуч. Державах 1902 р. 17.608.212 на суму 10.508.478.776 дол. Є то отже сума, котра по трохи рівноважить значіне біднійших в порівняню з Капіталом.

Тепер поговоримо коротко про нашу полі-

тику. Ми, Русини, кинені долею до Сполучен. Держав маємо дві вітчини — рідну і прибрану, тому мусимо з одною і другою упорядкувати наші справи. З нашою рідною вітчиною в Старім Сьвіті лучить нас туга до неї — спомини, але також кривві і знакомі, яких там багато і з якими ми звязані. Тому треба нам скріпити і розвинути організацію, котраби улекшувала зносини зі Старим Краєм. Неодин за нас поїде назад, чи то на коротший час чи на все, не один посилає туди гроші, не один хоче спровадити звідтам рідних і знайомих, неодин з тамтих хотівби знати як ту є, не один з нас хотівби знати, що там робить ся, чи не свитає часом, — загалом справ спільних дуже багато.

Щоб ті справи лагодити требаб утворити якусь живу організацію, котраб мала на ціли передовсім зносити нашого народу по обох боках Атлантику, бо теперішні організації дуже гарні, але займають ся майже виключно внутрішніми справами — одні американськими, другі європейськими. Кілько на тім тратить нарід наш, зрозуміє кожний, хто зважить над тим, як багато коштує дорога, а як мало моглаб коштувати, колиб було гарне бюро еміграційне; як довго люди не находять роботи, приїхавши в Америку, а як легко моглиб єї найти, колиб було бюро праці і війшло з ріжними роботодав-

цями (і може навіть юніями) в порозуміне. Такі і инчі справи вимагають як найскоршої полагоди. А до того треба організації цілого нашого народу в Америці і сильної організації в Європі.

Така організація для улекшення еміграції і для вишукування праці є конечно зі слідуєчих причин:

Еміграція Русинів до Америки з Австрії — Угорщини і Росії буде що раз рости і чим вона булаб ліпше з'організована, тим ліпше. Ба я навіть думаю, що чим она скорше пішлаб тим ліпше, бо тим лекше мож ще застосоватись до нового життя, ніж пізніше, при змінених усливах. Що пізніше буде — не знати. Отворенє панамского каналу піднесе розвій Америки до великих розмірів, бо отворить дорогу до Китаю і замінить середну і західну Америку в одво культурне поле, тому еміграція маєть куди розвиватись. Але чи з тим отворенєм Китаю не наплине до Америки жовта раса і не зашахує нашої еміграції?? Куди тоді підуть наші люди?

Другим ділом є жите в Америці. Кождий Русин мусить себе чути Американцем, хоть в душі тужить до рідного краю. Тому треба вчитись американської мови, принимати тутешнє горожаньство навіть коли думає хто

вернути до Краю, і старатись вийти в тутешні організації робітничі. Того вимагає інтерес грошевий, бо з'організований робітник є ліпше платний і має за собою опіку держави, коли є горожанином.

Вага англійської мови є така, що ліпше знати одну англійську мову, як усі другі мови разом. Англійською мовою гворить 484 мільонів людей, між тим як бесідами славянськими і німецькою та французкою разом говорить лиш 288 мільонів людей. Англійці мають 32.000 газет, а Славяни, Німці і Французи разом лиш 12.800.

З того бачите, що англійська мова має таку вагу, як усі інші мови разом, коли не більшу. А обивателем краю стаєсь чоловік, коли говорить мовою того краю.

Знаючи мову, лекше стати горожанином і приступити до організації. Тут не треба боятись ходити до товариств на віча і збори як в Старім Краю. Староста не вишле комісаря, бо далеко, а Америка еще любить спокійного, з'організованого, розумного чоловіка, що розуміє свої інтереси.

Наконець подам ще деякі дані про богатство і розвій Пол. Держав і про незаселені землі, на котрих можуть наші Русини осісти.

Зріст богатства Америки видно з вивозу товарів од других країв, як показує таблицка:

	в 1870 р.	1901 р.
З Спол. Держав	\$376,600.000	\$1,460.400.000
„ Англії	971,200.000	1,362.600.000
„ Німеччини	551,600.000	1,054.600.000
„ Франції	540,800.000	744.400.000

Перед 30 роками вивозила Америка найменше з усіх великих держав; нині вивозить найбільше.

Що до продукції то я ще на початку замітив, що продукція Америки така висока з причини великого богатства сирого матеріялу, який знаходить ся під землею (металі) і який росте на полях (управні рослини).

Понизше подаємо таблички продукції металів і збіжа.

Продукція металю за рік 1900:

Металі:	Цілий Сьвіт:	Сполучені Держави:
Золота	70 сотних частий	30 сотних частий
Срібла	67 „ „	33 „ „
Желіза	66 „ „	34 „ „
Стали	62 „ „	38 „ „
Мідя	46 „ „	54 „ „
Цинку	78 „ „	22 „ „
Угля	69 „ „	31 „ „
Нафти	50 „ „	50 „ „

Продукція збіжжя за рік 1902:

Збіжжя:	Цілий Сьвіт:	Сполучені Держави:
Пшениця	78 сотних частий	22 сотних частий
Овес	72 „ „	28 „ „
Кукуруза	15 „ „	85 „ „
Жито	98 „ „	2 „ „
Ячмінь	89 „ „	11 „ „

Продукція бавовни за рік 1903 — 1904:

Америка 11.000.000, Вхідні Індії 2.800.000, Египет 1.200.000, Бразилія 300.000.

Землі непривласненої еще і незарезервованої, але переміреної є 285 мільонів акрів; землі непривласненої незарезервованої і непереміреної є 580 мільонів акрів, землі зарезервованої є 170 мільонів акрів.

Так багато ще отже є публичних земель, однак не усі добрі. Велика часть зимна, або суха, або камениста, або покрита лісом.

Тим кінчимо наш короткий огляд Получен. Держав.

Ми говорили зі становища прогресу нашої нації Старого і Нового Краю.

Коли є в тім писавю яка розумна думка, то бажалось би, щоб декому запаля в душу і зійшла добрим зерном.

Слівце від Редакції.

Отсею книжочкою починаємо другий рік видавництва ім. А. Бончевського „Слово“.

Як кожде друге молоде видавництво так і „Слово“ мусіло переходити усякі зміни та метаморфози. Змінялась его редакція та місце публікування, зміняв ся і зміст „Слова“ а вкінци прийшлося змінити і его формат. Що до зміни редакції і місця публікації видавництва треба завважати, що діялись они з гричим непередвиджених і конечних себто, таких, що годі було їх оминуть. Зміна змісту з одноцільної книжочки на ріжнородний матеріял з перевагою духовно моралізуючого, була пробою, котра одначе не годилась з волею основателя і показала непрактичною тому, що книжочки з таким змістом не надають ся опісля до продажу, а постійних предплатників за мало, щоби на них одних можна ограничуватись. Наконець, як сказано, прийшлося змінити і форму, а се головно з оглядів технічних, друкарських. Другими менче важними причинами зміни попередньої форми на теперішну є те, що попередна

форма книжочок була невідповідна, за велика та негарна, доказом чого се, що і краєві просвітні видавництва вживають меншої форми, іменно такої як теперішнє „Слово“, а деякі ще меншої.

Услівя предплати остають і на даліше ті самі що були року минулого; се е \$1.50 на рік, а хто заплатить \$3.00, буде діставати через оден рік і „Слово“ и тижневу часопись „Свободу“, котра коштує \$2.00 на рік.

Просвітне видавництво ім. А. Бончевского „Слово“ буде даліше виходити книжочками, з котрих кожда буде обнимати не менше 32 сторін друку, а після можности та потреби і більше. Матеріал по можности будемо старатись подавати приступно оброблений, цікавий, та поучаючий, хоч нераз і труднійшій до зрозуміння. Та легчих річий наші читачі мають доволі в тижневих часописах, а на прочитанє одної книжочки „Слова“ мають часу цілий місяць, тож думаємо не погнівають ся, если найдуть в „Слові“ дещо такого над чим треба трохи застановитись, подумати.

Що до числа предплатників, то ним поведчатись не можемо; противно мусимо сказати, що число предплатників „Слова“ як на американську Русь таки дуже мале. Видно, що мало ще у нас Русинів охочих до читаня чогось по-

важнішого; більшість волить все ще читати про „Вічного жида“ „Рицара і Смерть“ або „Лист Божий“... Мале число предплатників „Слова“ поясняєсь мабуть і тим, що „Слово“ не висилаємо нікому на кредит або, як кажуть, „на книжку“ а наші декотрі Русини в Америці так до „книжки“ звикли, що мабуть і жити без неї не булиб в силі. Мимо того однак редакція не думає відступити від свого первісного пляну і як доси так і на будуче не буде висилати нікому „Слова“ без грошей.

Сподіємось, що наші предплатники, котрі вже читали книжочки „Слова“ і знають, що они варта, возьмуть ся енергічніше як доси до розповсюднюваня сего видавництва і через те скріплять его та допоможуть ему стати на такій висоті на якій оно повинно стояти.

Р е д а к ц і я.

„С Л О В О“,

просьвітне видавництво ім. А. Бончевського.

Виходить в формі книжочок
15 дня кожного місяця і коштує на рік
півтора долара.

Поодинокі книжочки „Слова“ коштують від
15 до 50 центів, залежно від їх величини.

Досі вийшли слідуєчі книжочки:

1) „Про нутро землі“. Се дуже цікава книжочка прикрашена 22 образками і обнимаюча 48 сторін друку. Коштує 25 центів.

2) „Америка“, збірка віршів, 32 ст. Ціна 15 цнт.

3) „Гелігійні вірованя старинних народів“, подав Ст. Макар. Сторін 45. Ціна 20 цнт.

4) „З ріжних нив“. Сторін 32. Ціна 15 цнт.

5) „Слово“ ч. 5. Сторін 32. Ціна 15 центів.

6) „Слово“ ч. 6. Сторін 32. Ціна 15 центів.

7) „Слово“ ч. 7. Сторін 32. Ціна 15 центів.

8) „Слово“ ч. 8. і 9. Сторін 96. 20 образків.

Ся книжочка описує звичаї людвй білих, чорних, червоних, жовтих, які тільки жіють на землі. Ціна 50 цнт.

Веї листи і гроші за „Слово“ треба засылати на адресу:

„SLOVO“, Box 353, Scranton, Pa.